
מראה מקומות- עניני הלכה

‘במות דף צז’

נסדר ע"י אשר יעקב מילמן

רב דקהל שערי תפילה

פסעיק, ניו ג'רסי

AsherMillman@gmail.com

לזכר נשמת

מנחם מנדל בן משה ושרה בת משה צבי ממשפחת אדלר
קעפל בן אליעזר ופריידל בת אליעזר ממשפחת מילמן
צבי מנחם בן שמעיהו וחיה לאה בת נפתלי הערצקא ממשפחת
רייכמאן

A Chaburah on these מקומות מראה is posted weekly
and can be accessed via www.dafaweek.org, emailed,
or on the app.

507– Daf– Week

info@dafaweek.org

אמירת דבר בשם אמרו (ב')

- ש"ך יו"ד רמב' כד' ס"ק מג'
 - אורחות רבנו ח"ג עמוד קיג'
 - תודלות יעקב סימן טו'
 - שלמת חיים מהדו"ח סימן כד'
 - שערי הלכה ומנהג סימן קב'
 - חשוקי חמד נדרים לח.
- ובאמת הובא בפוסקים הרבה אופנים שאין הלכה זו למעשה:
 1. **בש"ך** איתא בשם הב"ח שאם למד מהרבה ת"ח (ולכ' כזה בזמן הזה עפ"י רוב) צריך להזכיר בכל פעם ואם אינו מזכיר מן הסתם הוא דברי עצמו. והוא שינוי דין מחמת המציאות
 2. אם רק ראה או שמע מראה מקום, איתא בשם החזו"א שאי"צ להזכיר המביא וכן הביא בשם הקה"י אלא ששם נקט שדבר טוב הוא להזכירו אעפ"כ.
 3. **בקה"י** היקל אם אין הרב ת"ח מוסכם שאי"צ להזכירו.
 4. **בשלמת חיים** הביא שאין איסור אא"כ זוכר האומר.
 5. **בשערי הלכה ומנהג** הביא שאם מביא מחכם וחולק עליו שגנאי הוא לו אי"צ להזכירו.
 6. מהו בציור שאין לת"ח שיעורים של עצמו אכן מוכרח להגיד שיעורים אם מותר לו לומר שיעור אחרים בלי הזכרת שמו. בשם רא"ז **מלצר** היקל בזה כיון שאין ברירה אכן הקה"י פקפק על זה.
 7. וע"ד ציור הנ"ל, אם אין ברירה להדפיס, חידש **בחשוקי חמד** שניחא להמחברים להדפיס בלי הזכרת שמם מלא להדפיס כלל.

ארחות תורה ומדות רבנו קיג

הראשון ומדף הראשון וללמוד כסדר ולא לדלג כי דברי תורה אינם מזיקים. ועוד אמר מרן על כל הגמרות בש"ס כשלומדים עם נערים לא לדלג את הענינים המדברים בעניני נשים כי דברי תורה אינם מזיקים. (גם הגר"ח"ק שליט"א אמר לי ככל הנ"ל בשם מרן החזו"א זצוק"ל).

122457

כשלומדים סוגיא לעיין גם באחרונים אלה

ט. מקובל אצלי ממרן החזו"א זצוק"ל עוד מהתקופה האחרונה כשלמדתי אצלו בבית מדרשו, שאמר כשעוסקים בסוגיא בגמרא לעיין גם באחרונים אלה דלהלן: חכמת מנוח, הגהות בן ארי' אבד"ק גאלדינגען, חדושים מהגאון ר' א.מ. הורוויץ אבד"ק פינסק, וכמדומה גם אמר בחדושי הגר"י בכרך, (כולם נדפסו בסוף הגמרות בש"ס וילנא) בענין חיוב למוד המהרש"א כבר כתב מרן באגרת א' באגרות ח"א. (עי' ארחות רבנו ח"א סי' רנ"ב).

האומר דבר בשם אומרו

י. שמעתי בשם מרן החזו"א זצוק"ל אם רואה בספר שמביא ספר אחר או מגמ' מפורשת לא צריך לומר בשם אומרו משום דהוי כשמש שמביא את הגמ'.

למוד טור וב"י

יא. מרן החזו"א זצוק"ל ספר שבצעירותו למד הרבה טור וב"י וקראו לו מלמד (מובא בספר שבט לוי ח"ב מהגרשו"ו שליט"א), וכן שיבח מרן את אחד מהרבנים המפורסמים שלמד בואלוזין הרבה טור וב"י, עי' להלן הספור מרן בציון הב"י.

מרן בציון הב"י והאריז"ל

יב. ספר לי הרפ"ש (שליט"א) ז"ל תלמידו הותיק של מרן החזו"א זצוק"ל, פעם בעת שהי' עם מרן בצפת להבראה אמר לו מרן שרצונו לרדת לציון של הב"י ז"ל ירדו לפנות ערב לציון של הב"י, מרן הוריד את משקפיו ושם את ידו על מצחו ולחש משהו והי' מרוגש ושהה כרגע בערך ולא יותר ומשם הלך לציון של האריז"ל הק' ז"ל וגם כאן נהג כמו אצל הב"י וחזרו כשיצאו מביה"ק כבר הי' לילה והיתה לבנה זה הי' ימים הראשונים של אלול וקדש מרן את הלבנה לפני מעריב והיו רק מרן ורפ"ש ועוד בחור.

”האומר דבר בשם אומריו”

← כאשר הדפיס רבינו את השיעור האחרון שאמר בכולל ”חזון איש”, הביא שם, שהראו לו ספר אחד מביא מספרים המדברים בעניין. ואמר, שמדינא יתכן שאין צריך להזכיר שם הספר שהביא את המקורות הנ”ל, מכיון שאח”כ ראה בעצמו את הספרים, ובמסכת עבודה זרה (דף ט”ז ע”ב) איתא שרב אסי אמר שמועה משום רב חמא בר גוריא, למרות ששמעה מפי רבה בר ירמיה משום רב חמא ב”ג, וכתב שם הראב”ד ז”ל בחידושו, שרק לפרקים היו מזכירים לכל בעלי השמועה. אבל אמר רבינו, שמצד מעליותא יתכן שטוב יותר להזכיר, אבל חיוב ליכא. עוד יתכן, שעיקר ההקפדה היה בזמנם שהיו מוסרים איש מפי איש, ולא כשמעתיקים גרידא מספרים, אבל משום טוב עין יש כאן!?

← הזכיר פעם חידוש נאה, ואמר שאינו רוצה להזכיר שם אומריו (וכפי שנתברר היה זה רב שלא היתה רוח חכמים נוחה הימנו, ורבינו ראה את דבריו במאסף תורני). כמה פעמים היה מורה הוראות, וביקש שלא לפרסם שנשאל ושכך הורה, אלא כאילו עשו מעצמם מבלי לשאול...

לקט מאסופת מכתבים בדבר הוצאת הספרים

לפנינו מקבץ ואוסף מכתבים, שכתבם רבינו לאחד מגאוני הדור שהיה דואג רבות להדפסת ספרי ”קהלות יעקב”, ומתוכם ניתן ללמוד כמה יגיעות יגע אותו צדיק בהוצאת ספריו, ואיך שכל פרט מענייני הספר היה מתואם עם ד’ חלקי שולחן ערוך, ועל גודל ענוותנותו של רבינו:

”בענין ספרי, כבר כתיב רבות מחשבות בלב איש ועצת ה’ היא תקום. כשבוע לפני הפסח בהגיע לידי מכתב הדר”ג שליט”א שדעתו הרמה נוטה שלמרות התקשרותי עם מדפים אחזור בי, בטלתי דעתי ושלחתי שליח להמדפים להודיעו כל הענין ושוהו הפסד גדול אצלי ובקשתיו שישחררני מההתקשרות, חשבתי למשפט כי בודאי לא יתנגד ויפכים, אם לא בלב שלם, עכ”פ יפכים לזה. והנה השיב שבאם ע”פ דין הוא מחוייב לחזור ולהשיב הכת”י הוא מבטל

7 ראה בס’ חידושי רבי שלמה היימן זצ”ל (ב”הערות קצרות” שבסוף הספר) שמביא בשם מרן הגר”ח מבריסק זצ”ל, שאפילו אם שמע מאחד מימרא בשם אחר מחוייב להזכיר גם ממי ששמע כן, אלא שיש להסתפק אם שייך דבר זה גם בכתב, ”אם ראה בספר דין בשם ראשון אם מחוייב להזכיר בעת שמזכיר הראשון כי ראה זאת באותו ספר, ובפרט שדברי הראשון נדפסו ואחר רואו זאת בספר הראשון ראה הדברים בשם הראשון עצמו”.

סימן כג
בהג"ל

במה שמספרים שהגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל לא רצה להזכיר באיזה ענין להגאון המלבי"ם זצ"ל ואמר שאינו כדאי, והדבר קשה מפורש ומפורסם (כ"ט לא, א) אפילו תלמיד לרבו, וכ"ה בתוס' (ערכין טז, ב ד"ה וענה) דחלקו על רש"י וכתבו שלמעט התוכחה מטעם ענוה שלא לשמח חוי רשע גמור.

תשובה: המצוה להוכיח – אם יודע שרבו עובר על דברי תורה, אבל אם חושב כעצמו שאינו עומד על דעת רבו ויודע שרבו בקי בדברי תורה, פשיטא דלא שייך זה²³.

סימן כד
בחיוב לומר דבר בשם אומרו

במג"א (סי' קנו סק"ב) דמי שאינו אוסר דבר בשם אומרו עובר בלאו²⁴, ע"כ. וצ"ע בדבר המצוי בספרים שמביאים בשם חכם אחד סתם ואינם מזכירים שמו, ואפילו בספרן של ראשונים כתבו י"ש מי שפירש' ולא הזכירו שמו, ולדוגמא אפילו בש"ס (יומא י, א) דחד מרבנן השיב מאי צעירי הצאן וכו' ולא נזכר מי הוא.

תשובה: כשכתבו י"ש מי שפירש' הם קיבלו כך מרבותיהם, וכן בהחוי מרבנן כיון שנאמר כך בביתמ"ד, ולא אמרו שעובר כי אם בשוודע ואינו מזכירו, ולפעמים אפשר כעין הכל יודעים שתורתו של משה רבינו ע"ה²⁵, ולא צריך לומר כי גודע למי כיוון.

סימן כה
בהג"ל

בדבר המצוי בספרים חדשים גם ישנים שמביא איזה קושיא וכדומה בשם חכם אחד סתם, וצע"ג שהמחברים הסכימו שלא לומר בשם אומרו, ונסתפקתי האם יש לומר סברא זו כדי שלא לעורר קפידא אם יזכיר חכם אחד ולא יזכיר חכמים אחרים להדפיסם בספר, וכאשר נרגיל מסתמא המחבר שמע עוד דברים מת"ח אחרים, ובכ"ז אין בזה כדי סיפוק.

תשובה: כבר כתבתי שהמחבר באמת לא ידע שם החכם.

שלמה אמרתך

דייק בדעת הרמב"ם דחייב תוכחה לרבו אינו ממצוה התוכחה כ"א מדיני כבוד רבו, עיי"ש. 26 ומקורו מתחומא במדבר פ"ו כב, ובילקוט משלי רמז תתקס. ענין בשו"ת שלמת יוסף סי' ה אות ג משיב כוה. 27 ע"י יבמות צו, ב: 'אלא יהושע וישב ודורש מתם,

לא ימנע. ויש לעורר מהא דאיתא בשו"ע (או"ח סי' נג סב"ב) דשי"ן בשבר עדיף מכחינם, דבנוגע למצוה לא שייך מה אני בחינם.

תשובה: אין להרהר על המוכיח כי כנראה היה אדם גדול²⁸.

סימן כא
בדיני תוכחה

במשיב כביאור הלכה (סי' תרח) בהלכות ערב יוה"כ דמה שמקילין העם בפרהסיא הוא ככלל שבוודאי לא ישמעו ואם אינו מפורש בתורה אי"צ למחות. נסתפקתי האם יש לומר כן לענין בתי הספר שלומדים שפות זרות בכנפיא.

והנה בפליתי (סי' קצה סי' יז) כתב שתמה על חכמי דורו שלא מיחו על מה שמקרבין החתן כלה בחיבוק וכו', ולפי הג"ל אפשר טעמם היה משום שהיו עוברים בפרהסיא ובקרא אינו מפורש דקאי גם על שאר קריבות – והנה כמו תוספת יום הכיפורים.

תשובה: בוודאי ראוי למחות אבל בלשון רך כענין תוכחה, להוכיחו חומר הדבר.

סימן כב
בהג"ל

כענין אם מעמיד את הפארסאל מערב שבת ונישאו כך בשבת, אחרי דיש בזה איסור מראית עין, אי"כ גם לענין למחות באחר נימא כך – דמה לי אם האחר היה מעמידו בשבת ועבר על איסור חילול שבת דצריך למחות – כן הדבר אם הוא עובר על מראית עין דיש בזה והיותם נקיים מה' ומישראל והוא עובר ע"ו, ועכ"פ עובר על איסור דרבנן שאסרו משום מראית עין.

תשובה: אם היה מפורש בזה איסור על מראית עין היה הדין עמו, אני אמרתי שאין ראוי לעשות כן דעכ"פ יש מראית עין²⁹, אבל אפשר מי שמכין באופן זה צריך קביעת מקום ונדע לשכניו שנישח כן ובכחאי גוזא אפשר לא נזרו, אבל אם אינו עושה מערב שבת יש בו איסור בוודאי, ובה דאינו כי אם משום מראית עין אבל לא נמצא מפורש שנזרו בזה, לכך אמרתי מי שיודע כזה אי"צ למחות.

28 וע"י סמ"ע סי' רסד סי"ק יט דאם אומנמו ככך שרי ליטול שכר מצוה. 24 ע"י גודע ביהודה תניא או"ח סי' ל, חו"א או"ח סי' נב, משגיב סי' שטו סי"ב. 25 וע"י בעי"ז בשו"ת יריד סי' רמב סי"ק מב דבספק אין חוב להוכיח את רבו, ובמגיה למלי"ם פ"ו מהל' דעות

קב

107

אמירת דבר בשם אומרו כשנא לסתור דבריו

ידוע הלשון המורגל בכו"כ ספרים — „העירני חכם אחד“. ולכאורה, מכיון שבכגון דא חוזרים על דבריו של החכם (ולא שאומר חידוש שלו) — מדוע אומרים „העירני חכם אחד“ סתם מבלי להזכיר את שמו, הרי „האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם“?! ובפרט שכנוד"ד, שחוזר על דבריו של ה„חכם“, ותו לא מידי — יש בזה ענין של לאו כו' כפס"ד המג"א (או"ח סקנ"ו סק"ב)!

והביאור בזה — בפשטות:

בדרך כלל נהוג להביא את דבריו של אותו „חכם“ — „העירני חכם אחד“ — כדי להפריך ולסתור את דבריו. כלומר, למרות היותו „חכם“, שלכן מתייחסים לדבריו כו', אעפ"כ, סברתו זו אינה מתקבלת וכו'.

ועפ"ז — מוטב שלא להזכיר את שמו של החכם, כי כאשר מזכיר את שמו ומפריך את דבריו — נמצא שמתכבד בקלוגו של חברו [שזה א' הענינים שעליהם הי' מתפלל ר' נחוניא בן הקנה בכניסתו לבית המדרש: „שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם“ (ברכות כח, ב. וראה גם מגילה כח, א)], ומלבין את פני חברו ברכים, שעונשו חמור ביותר, עד ש„אין לו חלק לעולם הבא“.

ולכן, עדיף לוותר על העילוי ד„האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם“ — כדי שלא להכשל ח"ו בענין של הלבנת פנים וכו'.

וכתב בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סימן מו) נראה לכאורה, דהיכי דלא שייך טעם זה, למשל כששמע איזה דבר אגדה ופירוש המתקבל על לב השומע, אף בלתי ידוע מחוללו, בזה יהיה מותר לומר תורת חברו על שם עצמו. וסיים שמכל מקום ידי הלאו של לא תגזול לא יצאנו, דגזול ממנו הכבוד דשייך באדם אף לאחר מיתתו, וכמו ששייך כיבוד אב לאחר מיתה.

עדיף לאדם שימסרו הדברי תורה שלא בשמו, מאשר שלא ימסרו כלל

אמנם נראה שכל זה כאשר הנדון הוא אם יאמרו דברי תורתו בשמו, או שלא יאמרו, אבל לכו"ע עדיף למחדש, שיאמרו דברי תורתו שלא בשמו, מאשר שלא יאמרוהו כלל, וכל הדברי תורה ילכו לאיבוד, לאור זאת מסתבר ששמעון הבן ימסור את המחברות למגיד שיעור למרות שלא ימסור את דברי התורה בשם אומרו, כי טוב לראובן המחדש שדברי תורתו יאמרו לפני עשרות תלמידים, ואפילו שלא בשם אומרו, מאשר שבכלל לא יגידו את דבריו לפני עשרות התלמידים, ובשמים כבר יודעים מי אמרו, וזכין לו לאדם, ואין כאן לפני עור לא תתן מכשול, כי שמעון לא מוסר למגיד שיעור מכשול, אלא אדרבה, הוא מוסר דברי אלוקים חיים והמגיד שיעור מדעת עצמו גונב את שם ראובן, והוא חטאו ישא".

לפני שנים אחדות הדפיסו דברי אגדה ממרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל והוא היה מאד כאוב על הדפסה זו, וטעמו שכתובים אלו כתבם לעצמם, וכיון שכן, לא תמיד הזכיר היכן ראה דברי תורה אלו, וכעת קשה לו להכנס לענין לבדוק כל דבר ולהזכיר היכן ראה זאת, ואם כן בהדפסה זו עושים עוול לכל המחברים ששם ראה את הדברי תורה, ולכן לא היה ניחא ליה בהדפסה זו, עד שכמעט הורה לגנום.

עליתי לביתו, ואמרתי לו, שהרי אם לא היו מדפיסים דברי אגדה אלו, היו הדברים הולכים לטמיון, וממילא ניחא ליה למחברים שדברי תורה שלהם יופצו ברבים, אפילו שלא בשמם, ובשמים ידעו מבטן מי יצאו דברים

ח. עוד יעוין בספר אשכבתיה דרבי (ח"ב עמ" קלז) וז"ל: בענין זה סיפר (מרן הקה"י) שר"מ אחד שאל את הגרא"ז מלצר זצ"ל הואיל ואינו יכול לומר הכל משל אחרים, ומשל עצמו אין לו חידושים רבים, האם יוכל לומר מחידושי אחרים מבלי להזכיר את שמם, והשיב לו הגרא"ז שאם אי אפשר בענין אחר מותר, רבינו (הקה"י) פקפק ע"ז קצת. בהזדמנות אחרת אמר שלא לומר 'אני אומר' כשאחר אומר זאת אלא יאמר אפשר לתרץ כך וכך, עם זאת סיפר שכמה פעמים נשאל אם יכולים לומר מהקהלות יעקב מבלי להזכיר את המקור והשיב שאינו מקפיד על כך.

אלו, מאשר כל הדברים יגנוזו לגמרי, כששמע זאת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, נחה דעתו, ולא הורה לגנום.

לסיכום: לענד"ג ששמעון ימסור את דברי תורתו של אביו לראש הישיבה.